

KOHISE, VILLI AALTO

ISA ASPIN RUNOT

Toimittanut ja suomentanut
Toivo Hyyryläinen

*KOHISE,
VILLI AALTO*

Graafinen suunnittelu
Jussi Jäppinen

Copyright © 2003
Toivo Hyyryläinen

© Minerva Kustannus, 2022
Minerva Kustannus on osa Werner Söderström Osakeyhtiötä

ISBN
978-952-312-244-4
Painettu EU:ssa

KOHISE, VILLI AALTO

ISA ASPIN
RUNOT

Toimittanut ja suomentanut
TOIVO HYYRYLÄINEN

SISÄLLYSLUETTELO

LUKIJALLE	7
ISA ASPIN RUNOUS	9
RUNOT	15
Isäni on oivallinen	16
Laulajan tervehdys	18
Hilmalle	20
Fredrikin nimipäivänä	22
Paimenpojan laulu	24
Onnen enkeli	26
Petetty toiveeni	28
Opettajattarellemme	30
Kallen syntymäpäivänä	32
Pikku Mimmi	34
Kuvitelma	36
Fannylle	38
Köyhän tytön laulu	40
Keväällä	42
Köyhien kevätlaulu	44
Uinuvalla ystävälle	46
Kirkkomaalla	48
Viimeinen toiveeni	51
Lapsuus	52
Syyslaulu	54
Kehdon ääressä	56
Isän nimipäivänä	58
Pienokaisten rukous keisarin puolesta	60
Rukousvirsi	62
Lapsen haudalla	64

Pienen Wilhelmin kuoltua	66
Huokaus Jumalan puoleen	68
Pääsiäisvirsi	70
Kesä	72
Elämämme	74
Sydämelleni	77
Ajan kalleus	78
Kaukana	81
Levottomalle sydämelleni	82
Marialle	84
Kevätlaulu	86
Aurinko	88
Katkeria muistoja	91
Kynttilä	92
Neroutta vailla	94
Korennollemme	96
Kehtolaulu	99
Ilta ja toivo	100
Jäähyväislaulu	102
Pois ikävöin	106
Alfhildille keväällä	108
Kitaralleni	110
Nokkonen ja ruusut	112
Kaksi rakastettua	115
Pistos	116
Kuka on Amor?	118
Eros	120
Perhoselle	122
Lintuselle	124
Talvi-ilta	126
Outo tunne	128
Kevään tulo	132
Kanamuori	134
Tähtien joukossa	136
Ystävyys	138
Kyynleet	140
Jäähelmien unelma	142
Syksy	144
Tähtiunelma	146
Syntymäpäivänä	148
Kevätlaulu Edlalle	150
Jaakko-isälle	152
Pitkäperjantaina	154
Pikku Alicen kuollessa	156
Pieni kukka	158

Isan toive	160
Vanamolle	162
Kallis päivä ompi tämä	164
Me juhlan tässä vietämme	167
Sallylle	168
Pegasos	170
Neuvo	172
Pieni Kanervankukkani	174
Kanervankukalle	177
Kanervankukalleni	179
Pikku Leena	182
Uudisasukkaan ihanat jäähyväiset	184
Ida Sjöbladille	186
Emelie Nummelinille	188
Selma ja pilvi	190
Äidin kevtälaulu	192
Naura, Lyydi!	194
Miksi suret, Lyydi-kulta?	196
Laula, Lyydi!	198
Lydian päivänä	200
Laula!	202
Lydialle	204
Pieni muisto	206
Lyydialle	208
Ennen ja nyt	210
Lydialle	212
Haave	214
Kokoontuneet emme suotta	216
Kahden vaiheilla	219
Aallon kehtolaulu	222
Kesäyönä	226
Kohise, villi aalto	228
Yöajatuksia	230
Kutsu taistohon	232
Minua auta, Jumala	234
Synkkinä hetkinä	236
LÄHTEET	238
Primäärilähteet	238
Sekundäärilähteet	239
ISA ASPIA KÄSITTELEVÄÄ KIRJALLISUUTTA	241

LUKIJALLE

Runoilija Isa Asp (4.2.1853–12.11.1872) eli lyhyen mutta merkittävän elämän. Kirjallisuudessamme häntä sanotaan ensimmäiseksi naiseksi, joka suomenkielellä kirjoitti taiderunoja. Yksi hänen runoistaan ”Aallon kehtolaulu” on riittänyt takaamaan hänelle kunnioitettavan paikan parnassollamme. Ilman Jyväskylän seminaarin fennomaanista intoa hän tuskin olisi runoa kirjoittanut. Lapsuudesta saakka hän oppi runoilemaan ruotsiksi. Vielä viime päivinään hän turvautui oppimallaan runokielellä ilmaisemaan syvimpiä tuntojaan. Tuotantonsa laajuuden perusteella häntä voidaan pitää myös ruotsinkielisenä runoilijana. Runoilija ei olisi voinut ilman ruotsinkielisiä esikuviaan ja harjaantumistaan toisella kielijä kulttuurialueellamme temmata tyhjistä niin vahvaa suomenkielistä runoa kuin Aallon kehtolaulu on.

Isa Aspin ruotsinkielinen runotuo-
tanto on jäänyt tähän saakka suomentamatta muutamaa harvaa poikkeusta lukuun ottamatta. Tässä teoksessa hänen kaikki 92 ruotsinkielistä runoaan on suomennettu, myös aikaisemmat harvat käännökset. Ylipitkiä runoja on harkiten lyhennetty. Muutamaa keskeneräistä ja luonnosasteella olevaa ru-

Keski-Suomen museon kuva-arkisto

noa ei ole kelpuutettu mukaan. Myöskin suomenkieliset eri yhteyksissä lähes kaikki jo aikaisemmin julkaistut 14 runoa sisältyvät teokseen, jota voidaan pitää Isa Aspin koottuina runoina.

Tutkimalla runojen taustoja olen käännöstyössäni pyrkinyt eläytymään runoilijan elämään, kulttuuriympäristöön, ajanhistoriaan ja kieleen. Olen ottanut huomioon myös vanhan kielen ja runoilmaisun tutustumalla aikalaisrunouteen. Näin uskon säilyttäneeni jotakin runojen alkuperäisestä sanomasta. Jotkut runot ovat tehdyt tarkoituksella lauluteksteiksi. Teokseen sisältyy säveltäjille käyttökelpoisia tekstejä. Toivon että runoihin liittyvästä kommentaariosasta olisi lukijalle ja tutkijoille hyötyä. Kirjan loppuun lähdeluettelon ohella olen laatinut luettelon Isa Aspia käsittelevästä kirjallisuudesta.

Yli-Iin Pappilassa Aleksis Kiven ja suomalaisen kirjallisuuden päivänä 2003.

Toivo Hyryläinen

ISA ASPIN RUNOUS

Runoilija Isa Aspin (1853–1872) traagisen lyhyt elämä ja varhaiskypsä tuotanto ovat herättäneet kiinnostusta meidän päiviimme saakka. Harvasta suomalaisesta runoilijasta on kirjoitettu kaksi elämäkertaa, elämäkertaromaani, tehty ooppera sekä pystytetty näköispatsas kotiseudulleen. Kuka, millainen oli tuo ruukin kirjanpitäjän ”pieni runotyttö”, joka hurmasi ulkoisella olemuksellaan, käytöksellään ja runolahjoillaan niin työläiset kuin herrasväet, niin opettajat kuin koulu- ja opiskelutoverinsa? Itse hän hahmottaa nöyrästi mutta kutsumustietoisesti omaa asemaansa runoilijana ruotsinkielisessä runossaan *Neroutta vailla*:

*Ken tuntee taiteen tietä,
ken säännöt selittää,
sen viisautta en siedä,
ken yksin ymmärtää.*

*Kun puuttumaan jää aina
jotakin vastausta
niin silloin mieleen paina –
tarvitaan runoilija!*

Julkaistun tuotantonsa perusteella Isa Aspin runoilijakuva on leimautunut vahvasti suomenkieliseksi. Jyväskylän seminaariyhteisö, missä fennomaanit ja svekomaanit kiistelivät ajankohtaisista kielikysymyksistä, innosti runoilijaa kirjoittamaan runoja myös suomeksi. Seminaariaikuiset suomenkieliset ohjelma- ja tilapäisrunot tuskin olisivat riittäneet pitämään yllä hänen arvostustaan nykypäivään saakka, ellei olisi ollut runoilijapersoonan lisäksi Aallon kehutaulua, puhtaasti lyyristä suomenkielistä taiderunoa, jonka ”nerokkuus” ajanhistoriaa vasten tarkasteltuna on ilmeinen. Tässä ru-

nossa runoilija on mielestäni joko tietoisesti tai tiedostamatta käyttänyt esikuvanaan suomenkielisen runouden barokkiajan luomusta - kainuulaisen Juhana Cajanuksen Etkös ole ihmisparka-runoviren rytmiä (1683), kuten toinen suomenkielinen virsirunoilija, oululainen Elsa Holmstenkin on sitä mitä ilmeisemmin käyttänyt arkki-
virressään Kiitos olkoon Jumalalle, Karitsalle. (Tarkiainen, 1934, 92; Halila, 1953, 565-568; Sallamaa, 1998, 8-18).

Isa Aspin Aallon kehtolaulu suomenkielisenä runona mukailee perusrytmiltään näitä tunnettuja esikuvia, mutta omaperäisesti. Viljo Tarkiainen on osoittanut, että Juhana Cajanusen runon esikuvana puolestaan on ollut upsalalaisen Lars Johanssonin (Lasse Lucidor) hautalaulu (1660), jonka rytmiä Cajanus on pienin muutoksin soveltanut omaan runoonsa. Euroopan kieliä ja kulttuuria monipuolisesti tuntenut Lucidor on puolestaan tuonut antiikista saakka periytyviä eurooppalaisen taidurunouden tuulia Ruotsi-Suomeen. – Pietistisen hurskauden sävyttämässä virsilaulua harrastavassa Aspien kodissa tunnettiin sekä Vanha virsikirja (1701) että arkkipirtenä aluksi levinnyt Holmstenin runo. Isa Aspin tunnetuimman runon perusrytmi oli laulettu jo lapsesta saakka hänen sisimpäänsä. Otollisen hetken tultua klassinen taidruno syntyi keväällä 1872. Siitäkin tuli tavallaan ei vain kehtolaulu vaan runoilijan hautalaulu myös tekijälleen. Suomalaisen runouden portaalit Cajanus, Holmsten, Aleksis Kivi ja Asp ”hauta(kehto)lauluillaan” löivät itsensä läpi runoilijoina, mutta samalla kuin sinetöivät elämänkohtalonsa varhaiseen kuolemaan. (Fehrman, 1968, 29-38; Tarkiainen, 1984, 301-302; Suomi, 1963, 277-282).

Tullessaan Jyväskylän seminaariin syyskesällä 1871 Isa Asp oli ruotsinkielinen runoilija, vaikka hänen kotikielensä oli suomi. Koko hänen siihen astinen tuotantonsa oli ruotsiksi kirjoitettu harvaa tilapäisrunoa lukuun ottamatta. Ruotsin kielen Isa oppi ruotsinkielisessä koulussa Raahessa, koulukodissaan isänsä kasvatusäidin Margareetta Aspin luona, ruukkimiljöön virkamiesperheissä, lähipappiloissa, ystäviltään sekä itse kirjoittamalla ja lukemalla. Hän opiskeli myös ranskaa, saksaa ja venäjää, joiden kieliharjoituksia runoilijan jäämistöstä löytyy.

Syventymällä pitkällä aikavälillä runoilija Isa Aspin elämään ja runomaailmaan historian tutkijana sekä nyt suomentajana voin to-

deta, että Isa Aspin ruotsinkielisten runojen suomennostyö on itsel-
leni tarkentanut myös hänen runoilijakuvaansa. Jotkut runoista
ovat liian pitkiä ja sellaisina ne voivat tuntua myös pitkäveteisiltä.
Ei ihme että Pegasos joskus väsyi, kuten Isa eräässä runossaan (Pe-
gasos) leikillisesti toteaa. Suomennoksissa on runojen pituuksia
harkiten lyhennetty.

Mutta parhaimmillaan runoilija puhdistaa tunteensa. Silloin kuin
repeäisi runon vaippa, ja välistä hehkuvat älykkyys, viha, intohimo,
kapina, huumori, pyhä kutsumustietoisuus, iva ja hellyys. Hän on
silloin Isa kolmannessa persoonassa, joka on erilainen kuin mitä
hän itsestään on antanut ymmärtää, ja miten ympäristö hänet ko-
kee. Kun saavutaan kysymyksissä rajamaille ja jäädään vastausta
vaille, ”silloin tarvitaan runoilija” (Neroutta vailla). Uskonnollisissa
runoissa opittu katekeettinen maneerit murtuu joskus ihmisen huu-
doksi tyhjyyteen. Runoilija jää alastomana kyselemään Jumalan
edessä miksi-kysymyksiään. Kaikki jää avoimeksi kuin tsehovilai-
nen novelli.

Ystävyys- ja rakkausrunoissa myös kielteiset tunteet purkautuvat
vihana ja viiltävänä satiirina. Runoissa näkyy jännite, jota hän tun-
tee tavanomaisen ilmaisun ja runoilijan vapauden välillä. Parhaim-
millaan jännite laukeaa runoilijan eduksi. Hän uskaltaa jättää kysy-
myksiä myös avoimeksi. Runoilijakutsumustaan hän epäilee heik-
koina hetkinään, mutta ei siitä koskaan luovu. Hänen vahva runoi-
lijaidentiteettinsä ilmenee myös runoista.

Isa Aspillalla on ollut kirjoittaessaan esikuvia, mutta jäljittelyyn hän
ei ole sortunut vaan pyrkinyt säilyttämään ominaislaatunsa. Aika-
laisrunoilijoista J. L. Runeberg, Karl Robert Malmström, Bernhard
Elis Malmström, A. A. Grafström, Esaias Tegnér ja Thekla Knös oli-
vat hänelle tuttuja, ja hän näyttää lainanneen heiltä aiheita ru-
noihinsa. Lucidorin hautalaulun rytmikkaa esiintyy ainakin K. R.
Malmströmillä ja Thekla Knösillä. Mutta ehkä eniten Isan runou-
teen vaikuttivat lastenlehti Trollsländan ja siihen kirjoittava Sakari
Topelius sekä lehdessä julkaistujen runojen aihepiiri. Jossakin yh-
teydessä runoilija sanoo hänellä olevan kolme epäjumalaa: kirjoitta-
minen, luonto ja ystävät. Uskonnollisten ja pohdiskelevien mieliala-
runojen lisäyksellä tässä on hänen runojensa suhteellisen laaja kes-
keisin sisältö tavanomaisen keskustelun ohella. (Tuulio, 1979,

192; Malmström, K. R., 1879, 243-244; Knös, 1853, 193-194).

Käsinkirjoitetuissa lastenlehdissään julkaistut Isa Aspin ruotsinkieliset varhaisrunot vaikuttavat kömpelöiltä, mutta hän on niitä muokannut ilmeisesti v. 1870 Sally Thauvónia varten. Samoissa runoissa kauttaaltaan esiintyy useita enemmän tai vähemmän muokattuja versioita. Myöskin J. H. Erkko, avustajanaan Gustaf Lönnbeck korjailivat jonkin verran runoja suunnitellessaan niiden julkaisemista. (Jukola I, 1930, 76-77).

Isa Asp oli 1870-luvun lupaavimpia suomalaisia runoilijoita. Hänen runoilija-aikalaisensa Juhana Henrik Erkko vertaa häntä kirkkaaseen timanttiin, joka erottui selvästi tuon ajan harvalukuisesta runoilijajoukosta. Tunnettu kirjallinen nimimerkki Leimu (Gustavi Grotenfelt) sanoo toimittamassaan antologiassa Väinölä (1884) hänen runoudessaan tulevan ilmi harvinaisen hienouden ja sulon. Suomen kansalliskirjallisuus-antologiassa (1931) lausutaan Isa Aspin runoudellaan herättäneen aikanaan suuria toiveita. (Tuulio, 1979, 213; Hyyryläinen, 1996, 27-28).

Tunnettu kulttuurivaikuttaja Heikki Klemetti korosti Isan etevämyyttä aikansa suomenkielisenä runoilijana. Hänen juurensa olivat aitosuomalaiset. Isä oli Kivijärven Kinnusia ja äiti Utajärven Puhakoita. Hänen varhaiskypsyytensä ja jo lapsena osoittamat runoilijalahjat ylittivät Klemetin mielestä Eino Leinon varhaisimman runouden. Olihan Isan runot syntyneet 19 elinvuoden aikana. Luettuaan Setälän elämäkerran Saima Harmaja koulutyttönä totesi Isan olleen hänen ikäisenään häntä paljon etevämpi ja tunnustaa ihailevansa häntä. (Klemetti, 1945, 265-270; Klemetti, 1949, n:o 25-26; Harmaja, 1944, 16).

Isan kuollessa Jyväskylän seminaarissa keuhkotautiin 12.11.1872 ystävät laittoivat hänen haudalleen Jyväskylän vanhalle hautausmaalle valkoisen marmoriristin. Muistomerkin paljastuksen yhteydessä kuultiin J. H. Erkon runo Neiti Isa Aspin haudalla. Runossa ilmenee ystävien kaipausta ja aikalaisten arvostus Isan nuorta runoutta kohtaan. Marmoriristiä ei enää haudalla ole vaan tilalle on hankittu graniittinen pieni laatta. Jyväskylän yliopisto tallettaa hänen kirjallista jäämistöään, ja Jyväskylän yliopiston ylioppilaskunta hoitaa hänen hautaansa.

Runoilijan hautajaisissa Jyväskylän seminaarissa jaettiin ystäville

seminaarin painattamaa runovihkosta Muisteliaisia, jossa oli viisi Isan runoa. Erkki ryhtyi runoilijan kuoltua kokoamaan aineistoa elämäkertaa varten, mutta Weilin ja Göös ei suostunut sitä painamaan v.1879. Erkki julkaisi toimittamassaan Ilmiö-lehdessä laatimansa pienen elämäkerran Lyhyen elämän pikku hedelmiä (1881) runonäytteineen. Lehtori Jaakko Länkelä olisi halunnut kustantaa Erkon kirjoittaman elämäkerran, mutta tämä ei saanut enää kootuksi teosta painoasuun. Hän tarjosi valmista aineistoa toimittaja Ossi Ansakselle, joka ei myöskään saanut elämäkertaa julkaistuksi kirjana, vaan hänen kirjoittamansa laajahko artikkeli runoineen ilmestyi Elias Lönnrotin 80-vuotisjuhlan muistoksi julkaistussa Suomen ylioppilaskunnan albumissa v.1882. Hänen aineistoaan käytti Helmi Setälä Otavan v. 1912 julkaisemassa elämäkerrassa. Kirja antaa päiväkirja- ja runokatkelmiseen seikkaperäisen kuvan runoilijan lyhyeksi jääneestä elämästä. Teoksen loppuun sisältyy Isan tärkeimmät suomenkieliset runot ja muutama ruotsinkielinen runo.

Runoilijan traaginen elämä ja runoilijatuotanto eivät päässeet unohtumaan tullessa 1900-luvulle. Antologioissa on annettu tilaa hänen tunnetuimmalle runolleen Aallon kehtolaulu sekä muutamille suomenkielisille juhla- ja tilapäisrunoilille. Isan syntymän 100-vuotismuistoa tahdottiin kunnioittaa. Heikki Klemetti innosti kirjailija Jaakko Terenttilää (Toiviainen) kirjoittamaan runoilijan elämästä romaanin Rauhaton ja vaahtopää. Ilmari Kianto kuvaa Isan elämää romaanissaan Patruunan tytär.

Oululainen kirjailija Erkki Hyytinen julkaisi runoilijan suppeahkon elämäkerran Pohjoisen kustantamana (1983). Aikahistoriallisen kehyksen lisäksi kirjassa on uutta muutamia Mikko Kilven suomentamat ruotsinkieliset runot. Arvion Isa Aspin runoudesta on tehnyt Tyyni Tuulio teoksessaan Fredrikan Suomi (WSOY 1979). Oulun yliopistossa kirjallisuustutkijat Liisi Huhtala, Sinikka Tuohimaa, Kari Sallamaa ja Nina Työlähti ovat tutkineet pohjoisia naiskirjailijoita ja artikkeleissaan käsitelleet Isan elämää ja runoutta tuoden esille uusia ja tuoreita tutkimusnäkökulmia. Suomen Kirjallisuushistoriassa (SKS 1999) fil. tri Tuula Hökkä on analysoinut Isan asemaa ja runoutta kansallisen lyriikkamme naisedustajana. Uusimmassa kirjallisuustutkimuksessa runoilija on asetettu harvojen suomenkielellä runoilevien 1800-luvun naiskirjailijoittemme eturi-

viin. Isa Aspia myös ruotsinkielisenä runoilijana on tuonut esille Toivo Hyyryläinen eri aikakauslehdissä julkaistuissa runosuomennoksissa, artikkeleissa ja esitelmissä.

Isa Aspin runous, varsinkin Aallon kehtolaulu on innostanut säveltäjiä heti runoilijan kuoleman jälkeen. Jyväskylän seminaarin musiikinlehtori A. E. Hagfors sävelsi Isan tunnetuimman runon ja julkaisi sen Lauluja Keski-Suomesta -kokoelmassa (1874). Tunnetuin Aallon kehtolaulun säveltäjä on Armas Järnefelt, jonka puolison Maikki Järnefeltin tulkinta laulusta on talletettu savikiekolle ja löytyy Yleisradion äänitearkistosta. Runon ovat säveltäneet ainakin Hilma Rikberg, Jaakko Asp, Ilkka Kuusisto ja Risto Vähäsarja, joka on säveltänyt runoilijan elämästä oopperan Runon lintu ja liekki. (Hyyryläinen, 2001, 261-265).

Tässä teoksessa on julkaistu suomeksi runoilijan säilynyt varsinainen runotuotanto. Se käsittää 14 suomenkielistä ja 92 ruotsinkielistä runoa, yhteensä 106 runoa. Kaikki käännetyt 92 ruotsinkielistä runoa ovat aikaisemmin julkaisemattomia. Suomenkieliset runot ovat eri yhteyksissä julkaistuja. Runojen ruotsinkielisiä, usein lyhennettyjä näytteitä, on julkaistu Helmi Setälän biografiassa (1912), ja niistä on yleensä myös suomenkieliset suorasanaiset käännökset. Erkki Hyytisen kirjoittamassa elämäkerrassa (1983) on yhdeksän Mikko Kilven suomentamaa runoa, jotka tässä teoksessa on suomennettu uudelleen.

Runoihin liittyy niiden syntytaustoja esittelevä kronologisesti etenevä kommentaari. Teokseen ei ole sisällytetty noin 67 ruotsinkielistä runoilijan päiväkirjoihin liittyvää runoa eikä kaikkia käsinkirjoitettuihin lastenlehtiin liittyviä lastenrunoja. Tarkoitukseni on tehdä niistä eri julkaisu.

Kiinnostus Isa Aspin runoutta kohtaan ei ole laantunut. Hänen elämänsä ja tuotantonsa kiinnostavat jatkuvasti niin kirjallisuustutkijoita kuin suurta yleisöä.

Kiitän lämpimästi kaikkia henkilöitä, yhteisöjä ja yhdistyksiä, erityisesti kustantajaani, jotka ovat vaikuttaneet teokseni syntyyn. Toivon että kirjani voisi palvella omalta osaltaan tutkimusta ja runoutta rakastavia lukijoita.

RUNOT

Ruotsinkieliset runot suomentanut Toivo Hyyryläinen. Tähdellä (*) merkityt runot ovat Isa Aspin suomenkielisiä runoja.

ISÄNI ON OIVALLINEN *

Isäni on oivallinen
runomatti, runoniekka,
runolaulujen latoja.
Oisin miekin mielelläni
aina siinä ammatissa,
jost´ on Suomelle suloa,
isänmaalleni iloa,
kun ei virheet virsissäni
rumentaisi runoani,
kun ajatus aivoissani
virtoaisi viisahammin.

Ensimmäisen suomenkielisen naispuolisen taidelyyrikkomme **Isa Aspin** (1853–1872) koko runotuotantoa ei ole aikaisemmin julkaistu. Teokseen sisältyvät 92 ruotsinkielistä aikaisemmin julkaisematonta runoa, jotka Toivo Hyyryläinen on suomentanut. Runoilijan tuotannosta vain suomenkieliset runot (14 kpl) on aikaisemmin julkaistu. Kaikkiin runoihin liittyy suomentajan tekemä kommentaariosa, jossa lähteisiin perustuen tieteellisellä metodilla mutta yleistajuisesti, ja kiinnostavasti esitellään kunkin runon syntytaustat. Myös suomenkieliset runot on otettu mukaan, joten kysymyksessä on runoilijan kootut runot. Teokseen kuuluu lisäksi johdantoartikkeli sekä lähde- ja kirjallisuusluettelo.

Teos on kulttuuri- ja kirjallisuushistoriamme kannalta merkittävä sisältäen runsaasti uutta tietoa. Ennen kaikkea se tuo esille ensimmäisen naispuolisen taide-
runoilijamme koko tuotannon, joka tähän saakka on suurimmaksi osaksi ollut arkistojen kätköissä.

ISBN 978-952-312-244-4

9 789523 122444

82.2

86.22

Veistos, Niilo Rikula: Isa Asp